การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา*

An Analysis of Good Governance in Buddhism

Received: December 13, 2018
Revised: June 13, 2019
Accepted: June 14, 2019

สินีนาถ ฉลาดล้น (Sineenart Chalatlon)**
สุกิจ ชัยมุสิก (Sukit Chaimusik)***
มานะ วงศ์จิตรบุญตา (Mana Vongjitbunta)****
ปัณฑิพาณ์ ธาราภิบาล (Phunthipra Tharaphibarn)*****
ฐานิกา บุษมงคล (Thanika Busmongkhol)******

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาหลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา 3) เพื่อวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากหนังสือ เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

1) หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ คือ 1) หลักนิติธรรม ได้แก่การตรากฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับให้มีความทันสมัย เป็นธรรมกับทุกฝ่ายโดยไม่เลือกปฏิบัติ 2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การเชิดชูส่งเสริมคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม สนับสนุนให้เจ้าหน้าของรัฐและประชาชน มีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพที่สุจริต 3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันโดยการปรับปรุงกลไกการทำงานของทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก 4) หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การวางแผน การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ 5)

* เผยแพร่ผลงานวิจัย

** นักวิจัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Researcher, Mahamakut Buddhist University, Email: sineenart2019@gmail.com
*** รองศาสตราจารย์ ดร., มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Associate Professor Dr., Mahamakut Buddhist University
**** อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Lecturer Dr., Faculty of Business Administration, Western University
***** อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Lecturer D., Faculty of Business Administration, Western University
****** อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชธานี
Lecturer, Faculty of Nursing, Ratchathani University

หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การเอาใจใส่ปัญหาสาธารณะ การตระหนักในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม และความกล้าที่จะยอมรับผลของการกระทำ 6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่การใช้สอยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้ประชาชนไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัดและใช้สอยสิ่งของอย่างคุ้มค่า

2) หลักคำสอนเกี่ยวกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา มีดังนี้คือ 1. หลักนิติธรรม พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยด้วยความเสมอภาค และยุติธรรมโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ พุทธศาสนิกชนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยอย่างเท่าเทียม 2. หลักคุณธรรม พระพุทธศาสนายกย่องเชิดชูคุณธรรมเหนือสิ่งอื่นใด หลักธรรมเกี่ยวกับธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนามีอยู่เป็นจำนวนมากเช่น หลักทศพิธราชธรรม หรือคุณธรรมสำหรับนักปกครอง เป็นต้น 3. หลักความโปร่งใส พระพุทธศาสนาสอนให้ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้เกิดความโปร่งใสทางกาย วาจา และจิตใจ ตามหลักกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต 4. หลักการมีส่วนร่วม พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วมอย่างมาก เช่น หลักอปริหานิยธรรม คือหลักธรรมที่เป็นไม่มีความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว 5. หลักความรับผิดชอบ พระพุทธศาสนาสอนว่าทุกคนเกิดมาพร้อมกับหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ญาติพี่น้อง และสังคม และบุคคลทุกคนจะต้องรับผิดต่อการกระทำของตน 6. หลักความประหยัดและคุ้มค่า พระพุทธศาสนาสอนให้รู้จักประหยัดในการใช้สอยทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น หลักคำสอนเรื่องมัตตัญญุตา คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภคและใช้สอยสิ่งที่มีอยู่ พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมให้ใช้ชีวิตอย่างฟุ่มเฟือย

3) ธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนามีประโยชน์และคุณค่า ดังนี้คือ ด้านการปกครอง ทำให้การปกครองมีความเป็นระเบียบเรียบเรียบ ช่วยขจัดปัญหาทุจริตและคอรัปชั่น ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความยุติธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินธุรกิจตามกำลังความรู้ความสามารถ และด้านสังคม ช่วยส่งเสริมให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขและสันติภาพ เสริมสร้างความเท่าเทียมกัน ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และสร้างสังคมให้มีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล/ พระพุทธศาสนา/ หลักนิติธรรม/ หลักคุณธรรม/ หลักความโปร่งใส

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the principles of good governance according to the regulations of the office of the prime minister; 2) to study Buddhist teachings related to good governance 3) to analyze the benefits and values of Buddhist good governance. This is a qualitative research. The researchers have studied and discovered the principles of good governance from primary sources which are Thai Tipitakas, and from secondary sources which are books, documents, journals, and related researches. The data were analyzed, discussed, and presented in descriptive details along with analysis and recommendation per each aspect.

The results of the research found that:

1. The principles of good governance comprised of 6 important components: 1) Rule of law: enacting law, rule and regulation which are update, fair and just to everyone without discrimination. 2) Merit: praising virtue and merit; adhering to the rightness and goodness; and encouraging government officials and people to have honesty, sincerity, diligence, patience, discipline, and perform trustworthy occupation. 3) Transparency: creating trust among each other by improving working mechanism of each organization to be transparent by revealing information straightforwardly, and providing ease to people in accessing the information. 4) Participation: Providing opportunities to people to participate, express ideas, set up plan and policy, and make decision on important issues. 5) Accountability: paying attention to public problems; placing importance on right, duty and social responsibility as well as having braveness to accept the results of his or her own conduct. 6) Economy: using limited resources for the great benefits; encouraging people not to spend luxurious life, and knowing to save and use resources worthily.

2. The principles of good governance in Buddhism can be presented as follows: 1) Rule of law: The Buddha enacted discipline with equity and fairness without discrimination; all Buddhist people have to practice in the same rule and discipline equally. 2) Merit: Buddhism praises merit and virtue more than other things. There are many Buddhist teachings related to good governance which can be presented as Dasarajadhamma or the tenfold code of the king or virtues of the ruler. 3) Transparency: Buddhism encourages Buddhist people to practice in the rule and discipline to be transparent by having good conduct in action, good conduct in word, and good conduct in thought. 4) Participation: Buddhism places great importance on participation; this can be seen in Aparihaniyadhamma, which means the principles leading never to decline but only to prosperity. 5) Accountability: Buddhism teaches that everyone is born with duty and responsibility to themselves, to their relatives and society; everyone has to be responsible for his or her own conduct. 6) Economy: Buddhism teaches people to use resources with saving and worthiness such as the principle of moderation (Mattannuta) which suggests people to have moderation, temperance, and sense of proportion in spending resources.

3. Good governance in Buddhistic approach has benefits and values as follows: in terms of governance, it can help to improve the governance to have good discipline and regularity, eliminate misconduct and corruption. In terms of economy, good governance in Buddhistic approach can generate fairness and equity in carrying on an occupation, and

improve right and freedom in doing business with knowledge and capability. In terms of society, good governance in Buddhistic approach encourages society to live with happiness and peace, create social equity and integrity, improve human right, and build society to have harmony and unity.

Keywords: Good governance/ Buddhism/ rule of law/ virtue/ transparency

บทนำ

ธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศในระยะยาว การสร้างหลักธรรมาภิบาลของรัฐนั้นจำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ มีภาระรับผิดชอบภายใต้กฎหมาย และนโยบายที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ โดยจะต้องปฏิรูปการบริหารจัดการให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล และหน้าที่ มีการนำระบบความรับผิดชอบด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพมาใช้ และให้มีความโปร่งในการปฏิบัติงาน ยกระดับความชำนาญของภาครัฐให้มีความทันสมัย ส่วนบทบาทขององค์การภาคเอกชนและบทบาทของประชาสังคม ที่มีต่อการสร้างหลักธรรมาภิบาล คือ การรวมตัวกันของสาธารณชนในการต่อต้านการทุจริตและการประพฤติมิชอบ โดยรัฐควรมีการหามาตรการที่จะกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาการทุจริตคอรัปชั่น และการเรียกรับผลประโยชน์ทุกรูปแบบ ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลได้รับความสนใจและถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชนได้ให้ความสำคัญ และนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์การเพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่า ธรรมาภิบาลเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานทั้งในระดับองค์การและระดับชาติ เป็นที่เชื่อกันว่าหากประเทศไทยนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ในองค์การภาครัฐ เอกชน และประชาชนแล้วจะทำให้การบริหารประเทศมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน เกิดความเป็นธรรมในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังที่ สุขุมพงษ์ ชาญนุวงศ์ อาชว์ภูริชญ์ น้อมเนียน และบุญวดี มนตรีกุล ณ อยุธยา (2560) กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาลก่อให้เกิดการบริหารงานที่เป็นไปตามหลักนิติธรรม มีความสุจริต โปร่งใส มีความเที่ยงธรรม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ และก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะสามารถขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความก้าวหน้าอย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ

ธรรมาภิบาลในพุทธศาสนา คือการปกครองโดยใช้หลักธรรม หรือการใช้หลักธรรมในการปกครอง ดังข้อความที่ปรากฏในธัมมราชาสูตรว่า “พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการ รักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายในโดยธรรม”(องฺ.ปญฺจก. 22/133/215, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนาเน้นคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครองโดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมผู้ปกครองให้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต ตั้งมั่นในศีลธรรม มีเมตตา มีความรับผิดชอบ และสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนให้อยู่อย่างมีความสุข

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนามาช้านาน หลักคำสอนเกี่ยวกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนาก็มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาหลายแห่ง แต่ยังขาดการวิเคราะห์ และการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาองค์กร สังคม และประเทศต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมและเรียบเรียงหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2525 และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539
2. รวบรวมหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือ ตำรา บทความ งานวิจัย วรรณกรรมและงานนิพนธ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
3. เมื่อได้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิแล้วก็นำมาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ตามแนวทางของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความประหยัดและตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยทำการเขียนงานวิจัยเป็นข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. หลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมาภิบาลเป็นหลักการและแนวคิดที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการยุคใหม่ ซึ่งเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบเพื่อให้การบริหารงานมีความโปร่งใส และป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์การ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถใช้เป็นภูมิคุ้มกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งภาคเศรษฐกิจและสังคม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 6 หลักการ ดังนี้

(1) หลักนิติธรรม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการออกกฎหมายที่มีความยุติธรรมกับทุกฝ่ายการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กฎหมายมีความทันสมัยและเป็นธรรม กฎหมายเป็นที่ยอมรับของสังคม และเป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม

(2) หลักคุณธรรม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความถูกต้อง ดีงาม ความซื่อสัตย์ สุจริต และความเสียสละ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย ความรอบคอบ ความกล้าหาญ ความพอประมาณ และความยุติธรรม

(3) หลักความโปร่งใส เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลที่ตรงไปตรงมาความสามารถในการตรวจสอบได้ ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล กลไกการทำงานที่ชัดเจน กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มี คณะกรรมการตรวจสอบทั้งภายในและภายนอก และมีความน่าเชื่อถือ

(4) หลักการมีส่วนร่วม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในประเด็นสำคัญของสังคม ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง

(5) หลักความรับผิดชอบ เป็นหลักการเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การยอมรับผลการกระทำทั้งที่ดีและไม่ดี ความรับผิดชอบต่องานที่กระทำ ความรับผิดชอบต่อประชาชน และความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ส่วนรวม

(6) หลักความคุ้มค่า เป็นหลักการเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การรู้จักประมาณการใช้ทรัพยากร การมุ่งเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผล การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542)

2. หลักคำสอนเกี่ยวกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนเกี่ยวกับธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

(1) หลักนิติธรรมในพระพุทธศาสนา คำที่มีความหมายใกล้เคียงที่สุดก็คือคำว่า “วินัย” วินัยในพุทธศาสนาแปลว่า “การจัดตั้งวางระบบแบบแผน” วินัยคือ การจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันโดยมีความเป็นอยู่และสัมพันธ์ที่ดีงาม วินัยยังมีอีกคำที่ประกอบร่วม คือคำว่า บัญญัติ รวมเรียกว่า วินัยบัญญัติ คือบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติครั้งแรก ในการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยความเสมอภาคสมควรแก่เหตุ และทรงบัญญัติโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ พระภิกษุทุกรูปเมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตามหลักพระวินัยอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีใครได้รับการยกเว้นจากการปฏิบัติตามหลักพระวินัย วัตถุประสงค์ของการบัญญัติพระวินัย มี 10 ประการ คือ 1) เพื่อความดีแห่งสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ 3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก 4) เพื่อความผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีล 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน 6) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดขึ้นในอนาคต 7) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และ 10) เพื่อเอื้อต่อ (ถือตาม) พระวินัย (วินย. 1/20/37; องฺ.ทสก.24/31/74, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

(2) หลักคุณธรรมในพระพุทธศาสนา คุณธรรมเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเคารพธรรม นับถือธรรม ยึดถือธรรมเป็นใหญ่กว่าสิ่งอื่นใดเพราะธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติมิให้ตกไปในที่ต่ำ ธรรมสามารถชำระจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลสตัณหาและความมัวหมองทั้งปวง แม้ในด้านการปกครอง ผู้ดำรงไว้ซึ่งธรรมย่อมเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา และประชาชนทั้งปวง ผู้ปกครองที่มีธรรมย่อมทำให้ประเทศมีความสุข ร่มเย็น ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และมีความเจริญรุ่งเรือง หลักธรรมสำหรับนักปกครองในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายหัวข้อ เช่น หลักทศพิธรทศพิธราชธรรม ซึ่งประกอบด้วย 1. ทาน การให้ การเสียสละทรัพย์ของตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น การสงเคราะห์ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการดูแลประชาชนผู้ยากไร้ 2. ศีล การรักษาศีล คือ ประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 ประการเป็นการชำระกายและวาจาของตนให้บริสุทธิ์ 3. ปริจจาคะ ความเสียสละ ผู้บริหารจะต้องมีความเสียสละ เสียสละเวลาและความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น 4. อาชวะ ความซื่อตรง ผู้บริหารต้องมีความซื่อตรง ไม่คดโกง ปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา 5. มัททวะ ความอ่อนโยน ผู้บริหารต้องมีความอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่งจองหอง รู้จักเคารพและให้เกียรติผู้อื่น 6. ตปะ ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส ผู้บริหารจะต้องจะต้องรู้จักข่มใจมีความอดทน อดกลั่นต่อสิ่งที่มายั่วยุ ไม่เป็นไปในอำนาจของกิเลส 7. อักโกธะ ความไม่โกรธ ผู้บริหารจะต้องสามารถควบคุมความโกรธไว้ได้ ไม่อยู่ใต้อำนาจของความโกรธ ไม่เกรี้ยวกราด และไม่มีการผูกความอาฆาตพยาบาทต่อผู้ใต้บังคับบัญชา 8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน ผู้บริหารจะต้องไม่คิดเบียดเบียน ไม่รังแก และข่มเหงผู้ใต้บังคับบัญชา 9. ขันติ ความอดทน ผู้บริหารจะต้องมีความอดทนต่องานที่ทำ อดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อความเจ็บป่วย อดทนต่อคำติฉินนินทา คำด่าและการวิพากษ์วิจารณ์ 10. อวิโรธนะ ความไม่คลาดจากธรรม (ขุ.ชา. 28/240/86, อ้างถึงในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558 : 240-241)

(3) หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาเน้นที่การประพฤติปฏิบัติส่วนบุคคล ถือว่าบุคคลที่มีพฤติกรรมที่ทุจริตเท่านั้นที่ต้องการปกปิดการกระทำของตนเพราะกลัวคนอื่นรังเกียจ หรือกลัวคนอื่นนำไปนินทา ส่วนบุคคลที่ประพฤติสุจริตย่อมเป็นบุคคลที่องอาจสง่างาม ไม่มีพฤติกรรมอำพราง และสามารถเปิดเผยการกระทำ และข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา ความโปร่งใส สามารถวัดได้จากการบำเพ็ญสุจริต 3 ประการ คือ กายสุจริต ความสุจริตทางกาย วจีสุจริต ความสุจริตทางวาจา มโนสุจริต ความสุจริตทางใจ ซึ่งเรียกว่า กุศลกรรมบถ ได้แก่ ทางแห่งกรรมดี ทางทำดี ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล อันเป็นทางนำไปสู่สุคติ 10 อย่าง ประกอบด้วย 1) กายกรรม กรรมที่ทำด้วยกาย 3 อย่าง ได้แก่ (1) เว้นจากการทำลายชีวิต (2) เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ (3) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม 2) วจีกรรม กรรมที่ทำด้วยวาจา 4 อย่าง ได้แก่ (1) เว้นจากการพูดเท็จ (2) เว้นจากการพูดส่อเสียด (3) เว้นจากการพูดคำหยาบ (4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และ 3) มโนกรรม กรรมที่ทำด้วยใจ 3 อย่าง ได้แก่ (1) ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น (2) ความไม่คิดร้ายเบียดเบียนผู้อื่น (3) ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม (ที.ปา.11/359/284; องฺ.ทสก. 24/165/285, อ้างถึงในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558 : 235-236)

(4) หลักความมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างมากเพราะการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์และการพัฒนา ในการบริหารประเทศให้เจริญรุ่งเรืองจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถนำพาประเทศไปสู่ความ

รุ่งเรืองได้โดยลำพัง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก พุทธศาสนายังสอนให้มีความพร้อมเพรียงสามัคคี และมีส่วนร่วมในการประกอบกิจการบ้านเมือง ดังเช่น พระบาลีว่า “สุขา สังฆัสสะ สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะนำความสุขมาให้” (ขุ.อิติ. 25/238, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525) และหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักการที่เน้นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วน อปริหานิยธรรม 7 หรือ วัชชีอปริหานิยธรรม 7 คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับกลุ่มชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองประกอบด้วย 1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ยึดถือปฏิบัติตามวัชชีธรรม (หลักการ) ที่วางไว้ 4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรฟัง 5. รักษาบรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขืนใจ 6. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน หรือ ปูชนียวัตถุ ตลอดจนถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7. จัดให้ความอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้หมายถึงบรรพชิตหรือนักบวชผู้ดำรงธรรม ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มาพึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก (ที.ม.10/131-144/78-89, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) พระพุทธศาสนาสอนหลัก อปริหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมาภิบาลในมิติการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกติกาในการอยู่ร่วมกัน และบริหารสังคม ชุมชน และบ้านเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้คนในสังคมหรือชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงาน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชน

(5) หลักความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ทุกคนเกิดต้องมีความรับผิดชอบต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งของตนเองและผู้อื่น ดังนั้น จึงมีหลักคำสอนเกี่ยวกับหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติมากมาย มนุษย์ทุกคนเกิดมาต้องบำเพ็ญประโยชน์แก่ตนเอง บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และบำเพ็ญประโยชน์อย่างยิ่งได้แก่การกระทำนิพพานให้แจ้ง ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนที่ผู้ปกครองจะต้องรับผิดชอบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอย่างมาก หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม และผลของการกระทำ เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลมีกรรมเป็นของๆ ตน เมื่อทำกรรมใดไว้จะต้องได้รับผลของกรรมนั้น เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องความรับผิดชอบต่อผลการกระทำของตน หลักจักรวรรดิธรรม 12 ล้วนเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบของนักปกครองต่อประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง ได้แก่ 1) ควรอนุเคราะห์คนในราชสำนัก และคนภายนอก ให้มีความสุข ไม่ปล่อยปละละเลย 2) ควรผูกไมตรีกับประเทศอื่น 3) ควรอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ 4) ควรเกื้อกูลพราหมณ์ คหบดี และผู้ที่อยู่ในเมือง 5) ควรอนุเคราะห์ประชาชนในชนบท 6) ควรอนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีล 7) ควรรักษาฝูงเนื้อ นก และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธ์ 8) ควรห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติผิดธรรม และชักนำด้วยตัวอย่าง ให้ตั้งอยู่ในกุศล 9) ควรเลี้ยงดูคนจนเพื่อมิให้ประกอบการทุจริต และอกุศลต่อสังคม 10) ควรเข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาป กุศลและอกุศลให้แจ้งชัด 11) ควรห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ และ 12)

ควรระงับความโลภ มิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์มิควรจะได้ (องฺ.สตฺตก. 23/21-31/31-48; ที.อ. 3/46, อ้างถึงในพระพรหมคุณาภรณ์, 2558 : 250-252)

(6) หลักความคุ้มค่าในพระพุทธศาสนานั้น พุทธศาสนาสอนให้รู้จักประมาณ (มัตตัญญุตา) และรู้จักประหยัดในการใช้ทรัพยากร ไม่สอนให้ฟุ่มเฟือย ไม่สอนให้ยึดติดและหลงใหลในวัตถุสิ่งของ ซึ่งเป็นของนอกกาย สังคมสงฆ์ในพุทธศาสนาเป็นสังคมตัวอย่างของชีวิตที่พึ่งอาศัยวัตถุน้อยที่สุด เพื่อฝึกให้พระภิกษุมีชีวิตเพื่ออุทิศเวลาและแรงงานไปในด้านกิจเกี่ยวกับธรรมได้เต็มที่ ไม่มัวห่วงกังวลกับการแสวงหาวัตถุ การดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจด้วยหลักการที่ว่าเป็นอยู่ง่ายอาศัยปัจจัย 4 พอเลี้ยงชีพและบริโภคด้วยปัญญาเป็นตัวอย่างของชีวิตที่แม้จะอาศัยปัจจัย 4 น้อยที่สุดแต่มีชีวิตที่ดีงามและเป็นสุขที่สุดได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาปัจจัย 4 โดยอุบายอันแยบคายแล้วจึงบริโภค หมายถึงพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วจึงใช้สอยเท่าที่จำเป็น โดยมีหลักการพิจารณาดังนี้ 1. จีวร ภิกษุควรพิจารณาด้วยอุบายอันแยบคายแล้ว จึงใช้จีวรเพียงเพื่อบำบัดความหนา ความร้อน เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานมิให้กัดต่อย และเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย 2. บิณฑบาต ภิกษุควรพิจารณาอาหารด้วยอุบายอันแยบคายแล้วฉันเพียงเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้เพื่อประพฤติพรหมจรรย์ โดยมีมนสิการว่า เราจักบำบัดเวทนาเก่า จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น 3. เสนาสนะ ภิกษุควรพิจารณาที่นั่ง ที่นอนด้วยอุบายอันแยบคายจึงเสพเสนาสนะเพียงเพื่อบำบัดความร้อน ความหนาว เพื่อป้องกันเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์เลื้อยคลานมิให้กัดต่อย 4. คิลานปัจจัย ภิกษุควรพิจารณาเภสัชคือยารักษาโรคด้วยอุบายอันแยบคาย แล้วจึงฉันเพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาอันเกิดจากธาตุกำเริบ หรือเพื่อบำบัดความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในร่างกาย (ม.มู (ไทย) 12/23/22-23 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; วินย.4/87/106, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

3. ประโยชน์และคุณค่าของธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่เกี่ยวกับธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนามีประโยชน์และคุณค่าต่อการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

(1) ด้านการปกครอง หลักธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนาช่วยสร้างระบบการบริหารงานที่เน้นหลักคุณธรรม จริยธรรม หลักความเมตตา ความยุติธรรม และความสามัคคีของชุมชน และสังคม และช่วยทำให้การปกครองมีความเป็นระเบียบเรียบเรียบ ช่วยขจัดปัญหาทุจริตและคอรัปชั่น หลักนิติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อการปกครอง ทำให้การปกครองเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและความยุติธรรมในมิติด้านการบัญญัติกฎระเบียบ และกฎหมายที่ใช้ในการปกครอง รวมถึงการปฏิบัติตามข้อกฎหมายอย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน จะเห็นได้จากการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงบัญญัติโดยไม่มีอคติ หรือความลำเอียงใดๆ ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจะต้องประพฤติปฏิบัติในสิกขาบทเดียวกันโดยไม่มีข้อยกเว้น

(2) ด้านเศรษฐกิจ หลักธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนาส่งเสริมให้มีอาชีพที่สุจริต ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความยุติธรรมและความเสมอภาคในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินธุรกิจตามกำลังความรู้ความสามารถ หลักคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่สุจริต ปราศจากการเอารัดเอากัน มีเมตตาและไมตรีจิตต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ

แบ่งปันกัน ดังจะเห็นได้จากหลักทศพิธราชธรรม ข้อว่า ทาน คือ การแบ่งปัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ศีล คือ การประพฤติปฏิบัติดีทางกายและวาจา ปราศจากการฆ่า การลักทรัพย์ การพูดโกหก และการดื่มสุรา และสิ่งเสพย์ติดอื่นๆ เมื่อผู้นำและประชาชนปฏิบัติตามหลักของศีลจะทำให้ชีวิต ทรัพย์สิน และคู่ครองได้รับการดูแลรักษา จัดเป็นการไม่ละเมิดในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นปริจจาคะ คือเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนและผู้นำไม่เห็นแก่ตัว ไม่มุ่งทำการใดเพื่อประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง อาชวะ คือ ความซื่อตรง ทำให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ทำให้การดำเนินธุรกิจและการประกอบอาชีพเป็นไปตามหลักธรรม ปราศจากการคดโกง และหลอกลวง ซึ่งเป็นแนวทางที่ก่อให้การผลกำไรและความเจริญที่ยั่งยืนให้กับธุรกิจ ผู้บริหารมีส่วนสำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ดังที่ บุญพริษฐ์ เหลือมอุ่มพล และสุเทพ ลิ่มอรุณ (2558) กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในด้านความซื่อสัตย์ ความสะอาด ความเสียสละ ความมีน้ำใจและความประหยัด ผู้บริหารจะต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา การพัฒนาคุณธรรมจะต้องทำควบคู่กันไปกับการพัฒนาด้านวัตถุเพราะคุณธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกบุคคล สังคมและประเทศชาติ

(3) ด้านสังคม หลักธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนาช่วยสร้างคนในสังคมให้มีความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยส่งเสริมให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขและสันติภาพ เสริมสร้างความเท่าเทียมกัน ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และสร้างสังคมให้มีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมที่มีคุณธรรมย่อมเป็นสังคมที่มีไมตรีจิต มีน้ำใจ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หลักคุณธรรมจะช่วยสร้างสังคมให้มีความสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียน รังแกข่มเหงซึ่งกันและกัน หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีในพระพุทธศาสนาช่วยส่งเสริมให้สังคมมีคุณธรรมสี่ประการ คือ เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาต่อผู้อื่น ความมีจิตใจเอื้ออาทรและคิดที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยเหลือบุคคลอื่นให้พ้นจากความทุกข์ หรือความยากลำบากที่เขากำลังได้รับ ผู้มีความกรุณาจะมองเห็นความทุกข์ของผู้อื่นเหมือนความทุกข์ของตนเอง พิจารณาเห็นความเดือดร้อนของผู้อื่นเหมือนความเดือดร้อนของตนเอง มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ไม่คิดอิจฉาริษยาในความสำเร็จหรือในการได้รับผลดีของผู้อื่น ผู้มีมุทิตาจะมีจิตใจที่กว้างขวาง มีจิตใจที่สงบเย็นปราศจากไฟแห่งความริษยา อุเบกขา คือ ความมีใจเป็นกลาง มีความเที่ยงธรรม ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยปราศจากอคติทั้งสี่ประการ สองคล้องกับงานวิจัยของยินดี ศรีศักดิ์หิรัญ (2541) ที่พบว่า หลักคุณธรรมและจริยธรรมช่วยให้ข้าราชการมีความรักความสามัคคี มีความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน

สรุปและอภิปรายผล

ธรรมาภิบาล เป็นหลักการและแนวคิดที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารจัดการยุคใหม่ เป็นแนวทางพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดีอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสุรชัย ขวัญเมือง (2548) ที่กล่าวว่า ธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดและแนวทางของการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคม ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ หลักความพอเพียงหรือพอประมาณ หลักความมีเหตุผล และหลักภูมิคุ้มกัน จึงเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่สำคัญยิ่งในพุทธศาสนา

ธรรมาภิบาล จะส่งผลให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรม ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ความชอบธรรม ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศชาติเป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ สอดคล้องกับศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) (2555) ที่ให้ความหมายไว้ว่า ธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมือง องค์กร สถาบัน หรือธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความเปิดเผยโปร่งใส ความรับผิดและรับชอบที่ตรวจสอบได้ ความชอบธรรม ยุติธรรม ความมีคุณภาพประสิทธิภาพ และการมีมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม เป็นการทั่วไป ยังสอดคล้องกับบุษบง ชัยเจริญวัฒนะและบุญมี ลี้ (2544) ที่ให้นิยามไว้ว่า ธรรมาภิบาลทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน

หลักนิติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความถูกต้อง ชอบธรรม และความเสมอภาคในการออกกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดกล้องกับแนวคิดของ ประเสริฐ ตัณศิริ (2552) ซึ่งกล่าวไว้ว่า หลักการออกกฎหมายที่ดีจะต้องมีความเป็นธรรม วางอยู่บนพื้นฐานของหลักศีลธรรม ความมีเหตุผล มีความยุติธรรมและความเสมอภาคในการบังคับใช้ และปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หลักคุณธรรมในพระพุทธศาสนาจะช่วยเสริมสร้างบุคคลและสังคมอยู่อย่างสันติ ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักประมาณตน และมีความยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ ศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร (2549) ที่ได้กล่าวหลักคุณธรรมของอริสโตเติล 4 ประการคือ ความรอบคอบ ความกล้าหาญทางจิตใจ การรู้จักประมาณ ความยุติธรรม หลักความโปร่งใสในพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือของคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับศรีพัชรา สิทธิกำจร แก้วพิจิตร (2549) ที่กล่าวว่า ความโปร่งใสเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ ทำให้หน่วยงานของรัฐสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และช่วยป้องกันทุจริตและคอรัปชั่นในหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หลักการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาช่วยให้สังคมมีความรัก ความสามัคคี และโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมยศ นาวีการ (2540) ที่กล่าว่า การมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในเรื่องนโยบายสำคัญขององค์กร ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรมากกว่าผู้บริหารตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว หลักความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนาจะช่วยให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผลการกระทำของตน ส่วนหลักความประหยัดและคุ้มค่าในพระพุทธศาสนาจะช่วยให้ประชาชนรู้จักประมาณในการบริโภคและใช้สอยโภคทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับพระบรมราโชวาท ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ตรัสไว้ว่า “การใช้สอยอย่างประหยัดนั้น จะเป็นหลักประกัน

ความสมบูรณ์พูนสุขของผู้ประหยัดและครอบครัว ช่วยป้องกันความขาดแคลนในวันข้างหน้า การประหยัดดังกล่าวนี้จะมีผลดี ไม่เฉพาะแก่ผู้ประหยัดเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย ”(อ้างถึงในสำนักพิมพ์อมรินทร์ 2556 : 5)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่อาจเป็นประโยชน์ในการนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการปฏิบัติ ดังนี้

(1) รัฐควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเรียนกฎระเบียบ ข้อบังคับและข้อกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง การบังคับใช้กฎหมายควรคำนึงหลักความเสมอภาค

(2) ด้านหลักคุณธรรม รัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่าของคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อปลูกฝังหลักความเมตตา ความขยัน ความอดทน ความมีระเบียบวินัย

(3) รัฐควรปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต มีความโปร่งใส ตรงไปตรงมา ปฏิบัติตนปราศจากทุจริตคอรัปชั่น ไม่รับสินบน และไม่เห็นแก่ประโยชน์ตนและพวกพ้อง

(4) รัฐควรปลูกฝังค่านิยมเรื่องความประหยัดให้เกิดขึ้นกับคนไทย เนื่องจากสังคมไทยปัจจุบันเป็นสังคมวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ก่อให้เกิดปัญหาภาระด้านหนี้สินและการใช้จ่ายเกินตัว ควรปลูกฝังหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้คนไทยมีเหตุผล มีความประหยัด และมีภูมิคุ้มกันสามารถพึงพาตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ประโยชน์เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

(1) ควรมีการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนาในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน พร้อมทั้งมีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

(2) ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของพนักงานเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการนำหลักธรรมาภิบาลตามแนวพระพุทธศาสนาไปใช้ในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

References

Chaicharœnwatthana, B. and Lee, B. (2011). “raingan kanwichai tua chi wat thammaphiban” [INDICATORS OF GOOD GOVERNANCE]. sathaban phrapokklao nonthaburi : rongphim khurusaphalatphrao.

Channuwong, S., Nomnian, A., and Montrikul Na Ayudhaya. (2016). “khwamyuttitham nai miti dan watthanatham chariyatham thang satsana læ thammaphiban” [Justice in cultural, religious ethics, and good governance dimensions]. Veridian E-Journal, Silpakorn University 9,3 (September – December) : 1370-1381.

Ketsuwan, R. (2007) . “khwamru buangton kieokap ratthaprasasanasat” [INTRODUCTION TO PUBLIC ADMINISTRATION]. Krung Thep Maha Nakhon : bophit kanphim.

Kwanmuang, S. (2005). “Thammaphiban” [Good governance]. warasan kharusat. Retrieved from http://ci.psru.ac.th/article/

Lueangumpol, B. and Limaroon, S. (2016). “khwamsamphan rawang botbat phuborihan sathan suksa kanka raphat nakhu Na tham phu rian nai sathan suksa sangkat samnakngankhetphunthi kansuksa prathom suksa nakhon si tham rat khet song”[The relationship between the school administrator roles and student development on moral under the Nakhonsithammarat Primary Educational Service Office Areas 2]. Veridian E-Journal, Silpakorn University 8,1 (January – April) : 262-273.

Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1995). “phratraipitok phasa Thai” [THAI VERSION TIPITAKA]. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.

Mahamakut Buddhist University. (1981). “phratraipitok phasa Thai phim nuang nai warokat khrop rop songroi pi hæng krung Rattanakosin” [THAI VERSION TIPITAKA, PRINTEDON THE ANNIVERSARY OF 200 YEARS OF BANGKOK CAPITAL CITY]. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.

Nawikan, S . (1997) . “kanborihan læ phruttikam ongkan” [MANAGEMENT AND ORGANIZATIONAL BEHAVIOR]. Krung Thep Maha Nakhon : Samnakphim phuchatkan

Phra Prahmagunabhorn, (P.A. Payutto). (2015). “photchananukrom phutthasat chabap primal tham” [DICTIOINARY OF BUDDHISM]. Bangkok: Pet and Home Press.

Samnakphim Amarin (2014) . “nungroipæt mongkhon phra borom rachowat” [108 ASPICIOUS ROYAL SPEECHES]. Krung Thep Maha Nakhon : samnakphim Amarin.

Sisakhiran, Y. (1998) . “kānsuksā rūpbæp læ withīkān phatthanā khunnatham læ čhariyatham” [A STUDY OF MODEL AND METHOD TO DEVELOP VIRTUE AND ETHICS].witthayāniphon rat sāttra mahābandit sākhā ratthasāt bandit witthayālai, Mahāwitthayālai Rāmkhamhæng.

Sitthikamchon Kæwpijit. S. (2006) . “kānchai lak thammāphibān nai sathān suksā ‘ēkkachon” [AN APPLICATION OF GOOD GOVERNANCE IN PRIVATE INSTITUTIONS]. dutsadīniphon sākhā kānboṛihān kānsuksā Mahāwitthayālai Sinlapākoṇ.

Sunkhunnatham (‘ongkān mahāchon) . (2012) . “rāingān phon kāndamnoēn ngān pī 2554. [ANNUAL REPORT 2010]. Retrieved from http : / / www . moralcenter . or . th / ewt % dl % link. php ? nid = 847.

Tansiri, P. (2009) . “ēkkasān prakoṇ khambanyāi lak nititham”. [DOCUMENTS FOR LECTURE ON RULE OF LAW]. Retrieved from http : / / www . niti hok r 2. com / images / introc.

Uwanno, B. (2542). “kānsāng thammāphibān nai sangkhom Thai” [BUILDING GOOD GOVERNANCE IN THAI SOCIETY]. Bangkok: winyūchon.